

Круть О. В. Мікротекст агресії як експлікатор значення агресії. *Інтерактивні освітні технології та їх роль у формуванні іншомовної компетенції*. Сучасна філологія: Теорія та Практика: Матеріали міжвуз. семінарів. К.: НАСБУ ННЦМП, 2018. С. 79-84.

***Круть Олена Володимирівна, старший викладач
Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ», м.Бахмут***

Анотація: У роботі висвітлено проблему дослідження семантики мікротексту агресії. Останній розглядається як граматична, номінативна, когнітивна та комунікативна єдність, у семантичному змісті якої відображуються різні види агресивної діяльності людини.

Ключові слова: мікротекст агресії, тернарна модель, ономасіологічна ознака, базис, предикат, предикатно-актантна рамка фрейму

МІКРОТЕКСТ АГРЕСІЇ ЯК ЕКСПЛІКАТОР ЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики мовні явища розглядаються як відображення структур свідомості людини, мислення, пізнання, що репрезентуються у концептуальній картині світу. Концепти, як компоненти нашої свідомості та наших знань про світ, є предметом дослідження філософії, психології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та інших гуманітарних наук [1; 4; 5; 8]. Концепт *АГРЕСІЯ* є поняттєвою категорією, що виникла як спроба вирішити протиріччя між загальнолюдським характером мислення людини та різноманітним членуванням світу у різних мовах. Ім'я [7] концепту *АГРЕСІЯ* подано лексичним шаром мовного матеріалу в англійській, українській та російській мовах. Лексика на позначення агресії є експлікатором агресії та носієм значення концепту *АГРЕСІЯ* в мовному знаці, його ім'ях – лексичних одиницях вторинної номінації: складнопохідних дієсловах, прикметниках та іменниках на позначення агресії, що здібні метафорично найменувати дії, явища об'єктивної дійсності.

Універсальність мислення та спільність асоціації людей, що спілкуються різними мовами, підтверджується наявністю ідентичних ментальних структур цього концепту, наприклад, англ. *to kill*, укр. *вбити*, рос. *убить* (сема – «нанесення пошкоджень»), результат – позбавлення життя).

Незважаючи на чисельні дослідження агресії у межах філософії [6], психології [10; 11], цей феномен недостатньо вивчено з позицій лінгвістики. Дослідження агресії обмежено юридичними аспектами російської мови [2]; проблемами конфліктного дискурсу в російській та англійській мовах [9], розглядом агресивного тексту в російській мові як одного з його типів; визначенням інвективної агресії [3] тощо. Отже, засоби досліджуваних мов на позначення агресії не перебували в фокусі окремого лінгвістичного аналізу.

Мікротекст похідних та складних дієслів, прикметників та іменників на позначення агресії ми розглядаємо як граматичну, номінативну, когнітивну та комунікативну єдність, у семантичному змісті якої відображуються різні види агресивної діяльності людини. Вивчення граматичного аспекту мікротексту агресії здійснюється на здобутках у вивченні словотворення (О. Кубрякова, О. Мешков, О. Земська, В. Улуханов). Номінативний аспект мікротексту агресії ґрунтується на основних засадах теорії номінації (О. Кубрякова, Н. Панасенко, М. Полюжин, З. Харитончик) та на здобутках у вивченні ономасіологічної структури (О. Кубрякова, Н. Панасенко). Висвітлення когнітивного та комунікативного аспектів мікротексту агресії базується на розробках когнітивної лінгвістики (О. Кубрякова, М. Болдирев, В. Демьянков) з урахуванням вивчення певних концептів як втілення негативної діяльності людини.

Загальна антропоцентрична спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень (Н. Арутюнова, Ю. Караулов, Б. Серебренніков, Г. Колшанський, В. Телія, Ю. Степанов) зумовлює інтерес до вивчення мовних одиниць, які фіксують результати соціальної взаємодії у суспільстві. Одним із її проявів є агресивні взаємовідносини нападу, руйнування, боротьби між агресорами у сучасному суспільстві з метою досягнення бажаного результату.

У словниковому складі англійської, української та російської мов мікротекст агресії є системною організацією – ЛСП “Агресія”, яка репрезентована у п’ятьох мікрополях та включає до свого складу слова трьох ЛГК: дієслова, прикметники та іменники на позначення агресії.

Компонентний та словотворчий етапи аналізу дозволяють встановити, що у зіставлюваних мовах мікротекст агресії репрезентується різноструктурними мовними одиницями, більшість із яких складають похідні та складні слова на позначення агресії. Останні є одиницями вторинної номінації з певною структурою, які потребують аналізу співвідношення їхніх складових на різних етапах. Через це мікротекст агресії підлягає словотворчому, ономасіологічному та когнітивному аналізу.

Результати аналізу показали, що у різноструктурних мовах є певна еквівалентність в організації моделі слова, з іншого боку, існують певні словотворчі моделі, які є типовими для однієї мови та відсутні в іншій: наприклад, в англійській мові утворення мікротексту складних слів здійснюється за наступними моделями $N=V_{neg}+N$ (*cutthroat* = вбивця, головоріз), $N=Adj+N+N$ (*strong-arm man* = хуліган), $N=Adj(neg)+N$ (*smart-pants* = нахаб). При цьому різниця в заповненні мікрополів реалізується на рівні лексичного та граматичного значень семантики на поверхневому рівні.

Дослідження семантичного аспекту мікротексту агресії проводиться не тільки на поверхневому (семний аналіз, польове/ словотворче моделювання), але й на глибинному рівні (тернарне/ фреймове моделювання). Ономасіологічний аналіз вказує на те, елементи тернарної моделі мікротексту (базис, ознака та предикат) приймають участь у номінації об’єктивної дійсності. Структурно-семантична класифікація зони базисів класів Живої/ Неживої Матерії, дії та стану впливає на формування мікротексту агресії різних ЛГК. Типологія предикатів (дії, дії на об’єкт, знаходження, порівняння, тощо) полягає в основі виокремлення ознакової зони. Саме ознакова зона є індикатором агресивної діяльності людини та експлікатором агресії.

Остаточне формування семантики мікротексту агресії закладено у концептуальному полі та експлікується у предикатно-актантній рамці фрейму, яка надає кожному учаснику дії – людині – її власну роль, у відображенні фрагментів агресивної поведінки. Семантичні відмінки як носії культурно-національної специфіки закладено у структурних компонентах, що складають мікротекст агресії. Отже, у номінації приймають участь не лише слова, але й елементи глибинного рівня, які, відображуючи предметну низку об'єктивної дійсності, знімають «граматичний, семантичний, екстралінгвістичний аспекти значення», що закладено в їх конотаціях, наприклад, англ. *to rub smb out*, укр. *замокрушити кого-небудь чим-небудь*, рос. *грохнуть кого-либо чем-либо* (загальна модель фрейму: ХТОСЬ – РОБИТЬ – ЩОСЬ – КОМУСЬ – ТАК). Згідно з цим, модель для зіставного аналізу встановлюється на базі типології основних компонентів концептуального поля агресії у зоні зовнішньо-розрізнявальних, якісних, локативних, темпоральних та інклінативних ознак, що передаються у структурі фрейму квалітативом, локативом, темпоративом, інструментативом, компаративом, результативом тощо.

Своєрідність семантичного значення мікротексту агресії розкривається в його конотативних значеннях як складових елементів мікротексту, так й використанням цього мікротексту у словосполученнях. Останні є джерелом відображення світу дійсності у дискурсі агресії завдяки конотації, що експлікується у метафорах (пор. англ. *an attack on liberal society*, укр. *полювання на людські душі*, рос. *чеченская мясорубка*).

Отже, у мікротексті агресії закладено інформація про світ агресивної діяльності людини, його оточення. Дослідження семантики мікротексту дозволяє «витягнути на поверхню» не тільки знання про навколишнє середовище людини, але й встановити зв'язок між елементами предметного ряду дійсності, що вміщається у фреймі як «контейнері» учасників агресивної дії. Перспективу подальшого дослідження, таким чином, вважаємо дослідження семантики мікротексту у дискурсі агресії.

Література

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика (Курс лекций по английской филологии): Учебн. пособие. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 2000. – 124 с.
2. Голев Н.Д. Юридизация естественного языка как лингвистическая проблема // Юрислингвистика – 2. Русский язык в его естественном и юридическом бытии. – Барнаул, 2000. – С.8-40.
3. Жельвис В.И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. – М.: Ладомир, 2001. – 349 с.
4. Кубрякова Е.С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования // Изв. АН, СЛЯ. – 2002. – Том 61. - №1. – С. 13-24.
5. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Уч.пос. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
6. Остроухов В. Філософські проблеми дослідження насильства і терору. – К.: Укр. Центр дух. культури, 2000. – 246 с.
7. Степанов Ю.С. Имя в теории культуры: неслучайность именованя // Имя: слово, словосочетание, предложение, текст. – К.: Ин-т системн. исследований, 1993.
8. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте / Под ред. В.Н. Телия. – М.: Наука, 1988. – С. 26-39.
9. Фадеева О.В. Стратегії й тактики конфліктного дискурсу (на м-лі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04./ Київський лінгв. ун-т. – Київ, 2000. – 23с.
10. Berkowitz L. The concept of aggression // Brain P.F., Benton D. (Eds). Multidisciplinary approaches to aggression research. – Amsterdam: Elsevier / North Holland Biomedical Press, 1981. – P.121-193.
11. Lorenz K. On aggression. – L.: Methuen @ C, 1970. – XIII. – 217p.